

Kapotte kabels door graafwerkzaamheden. Het gebeurt maar al te vaak. Wie is er dan aansprakelijk? In de vorige Beursbengel kwam de wettelijke regeling aan de orde. Dit keer deel 2: de rechtspraak.

Wie is er krachtens de huidige jurisprudentie en de WION (ook wel Grondroerdersregeling genoemd) aansprakelijk voor graafschade als er sprake is van een afwijkende ligging? Is dat de grondroerder of de netbeheerder? Om tot beantwoording van deze vraag te kunnen komen, heb ik in deel 1 (*Beursbengel* november 2010) de verplichtingen besproken die krachtens de WION op de grondroerder en de netbeheerder rusten. Samengevat rust op de grondroerder een onderzoeksplicht en op de netbeheerder een informatieplicht. Deze verplichtingen zijn niet alleen in de WION, maar ook in het daarbij behorende besluit en in de richtlijn Zorgvuldig graven nader uitgewerkt.

Vóór de inwerkingtreding van de WION rustten op de grondroerder en netbeheerder al een (meer algemene) onderzoeksplicht, respectievelijk informatieplicht. Over de reikwijdte van die onderzoeksplicht en informatieplicht werd en wordt regelmatig geprocedeerd.

In dit deel (2) zal ik diverse gepubliceerde rechtspraak bespreken die betrekking heeft op 'een afwijkende ligging'. Hiermee doel ik op de volgende drie situaties: (1) een afwijkende horizontale ligging, (2) een afwijkende verticale ligging of (3) het ontbreken van de kabel op de tekening.

Op basis van de rechtspraak en de WION zal ik in mijn conclusie een antwoord geven op de vraag wie in deze situaties aansprakelijk is. Degenen die deel 1 hebben gelezen weten het antwoord al. Voor de overige lezers houd ik de spanning er nog even in. Alvorens tot mijn conclusie te komen, zal ik

enkele vuistregels formuleren die uit de rechtspraak en de WION voor dit soort situaties kunnen worden afgeleid.

Afwijkende horizontale ligging

Gerechtshof Arnhem 25 november 2008, LJN: BG9077

Omstreeks september 2004 is een elektriciteitskabel van Nuon beschadigd geraakt tijdens het uitvoeren van een raketboring ten behoeve van het persen van een stalen mantelbuis onder de weg door.

Voorafgaand aan de werkzaamheden heeft de aannemer een Klic-melding gedaan. Nuon heeft daarop een tekening verstrekt met daarop een drietal aan hen behorende elektriciteitskabels. Ten behoeve van het lokaliseren van de kabels heeft de aannemer proefsleuven gegraven en een aantal kabels en leidingen gelokaliseerd.

De aannemer was met de boring aangevangen, ook al waren niet alle op de tekening van Nuon aangeduide kabels gelokaliseerd.

Het hof is van oordeel dat de aannemer niet aan de op hem rustende onderzoeksplicht heeft voldaan en acht hem aansprakelijk voor de schade. De aannemer had niet met zijn werkzaamheden mogen aanvangen, nu hij ermee bekend was dat op de locatie waar hij zijn grondwerkzaamheden zou uitvoeren, zich nog zeker één niet-gelocaliseerde kabel in de grond moest bevinden. Dit had voor de aannemer aanleiding moeten zijn om hierover contact op te nemen met Nuon. Dit gold te meer nu Nuon onbetwist had gesteld

dat in de begeleidende brief bij de verstrekte tekening was aangegeven dat de aannemer contact kon opnemen met een gespecialiseerd medewerker van Nuon met vermelding van diens telefoonnummer, die direct en gratis de kabel opspoorde. De omstandigheid dat de kabel zich in werkelijkheid op een afstand van 1,5 meter bevond van de op de verstrekte tekening aangegeven plaats, kan volgens het hof aan deze verplichting niet af doen. Het hof was van oordeel dat een gespecialiseerd aannemer rekening dient te houden met mogelijke afstandsverschillen van enkele meters tussen de tekening en de werkelijkheid, te meer omdat de feitelijke ligging van kabels in de loop van de tijd door diverse oorzaken kan wijzigen. (Dat de feitelijke ligging van kabels en leidingen in de loop van de tijd door diverse oorzaken kan wijzigen, wordt in de rechtspraak herhaaldelijk als een feit van algemene bekendheid aangehaald).

Als de kabel niet wordt gevonden, dan moet de grondroerder contact opnemen met de netbeheerder.

Commentaar

Het hof is van oordeel dat de aannemer niet voldaan heeft aan zijn onderzoeksplicht, nu deze is gaan graven terwijl deze wist dat zich ter plaatse van de graafwerkzaamheden nog een kabel in de grond zou moeten bevinden. Deze kabel was niet gelokaliseerd. Onder de WION (en richtlijn) geldt eveneens dat een kabel gelokaliseerd moet worden, alvorens er wordt gegraven. Als de kabel niet wordt gevonden in de proefsleuf, terwijl deze daar volgens de tekening wel in zou moeten liggen, dan dient de grondroerder contact op te nemen met de netbeheerder. Laat de grondroerder dit na, dan zal deze aansprakelijk zijn als de kabel bij het graven wordt geraakt. In zoverre verwacht ik niet dat de uitspraak onder de WION anders zou zijn geweest.

Uit de rechtspraak blijkt dat het van belang is dat de aannemer wel met de juiste medewerker van de netbeheerder contact opneemt. Doet deze dat niet, dan kan de aannemer alsnog aansprakelijk zijn indien er schade optreedt tijdens de graafwerkzaamheden. Ik verwijs naar de uitspraak van de Rechtbank Utrecht 1 april 2009², waarin de aannemer de kabel niet kon vinden en vervolgens een willekeurige Ziggo-medewerker had geraadpleegd. De rechtbank was van oordeel dat de aannemer niet kon volstaan met het raadplegen van een willekeurige medewerker, maar contact had moeten opnemen met de contactpersoon die de kabelbeheerder voor die situatie aan de grondroerder in kwestie had opgegeven.

De juiste contactpersoon is dus degene die door de netbeheerder als zodanig wordt opgegeven. Krachtens artikel 10 lid 1d van de WION is de netbeheerder ook verplicht om zijn contactgegevens – naast de te verstrekken liggingsgegevens – aan de grondroerder te verstrekken.

De overweging van het hof dat een aannemer rekening dient te houden met mogelijke afstandsverschillen van enkele meters strookt evenwel niet met de WION en de daarop gebaseerde richtlijn. Volgens de WION mag de theoretische ligging immers slechts één meter afwijken van de daadwerkelijke ligging. De richtlijn hanteert voor het lokaliseren

wel een veiligere marge van 1,50 meter. Dit zou betekenen dat een grondroerder er geen rekening mee zou hoeven te houden dat de kabel meer afwijkt dan één meter en dat voor het lokaliseren geen veiligere marge hoeft te worden aangehouden dan 1,50 meter.

Afwijkende verticale ligging

Hof Amsterdam 2 november 2006, BR 2007/39 (KWS/KPN)

KWS heeft omstreeks 8 oktober 2001 te Bilthoven een kabel van KPN met een graafmachine beschadigd. Voorafgaand aan de werkzaamheden had KWS van KPN tekeningen ontvangen, waarop was aangeduid waar de kabel was gelegd. Maar daaruit bleek niet op welke diepte de kabel lag. KWS heeft getracht de diepteligging te lokaliseren, door op bepaalde plaatsen proefgaten te graven en/of voor te steken. KWS trof de telefoonkabel daarbij aan op een diepte van ongeveer 55 centimeter. KWS heeft (kennelijk) aangenomen dat die kabel over de hele relevante afstand van 8 meter op deze diepte van 55 centimeter lag. KWS had niet voorzien dat de kabel tussen twee van die controleplaatsen deels, over een korte afstand, veel minder diep lag, namelijk op een diepte van ongeveer 27 centimeter. Juist daar heeft de beschadiging zich voorgedaan. Vlak naast de plek waar de kabel werd beschadigd, liep de kabel weer naar beneden op een diepte van ongeveer 55 centimeter.

De vraag die beantwoord moest worden, was of KWS voldoende maatregelen had getroffen. Het hof is ervan uitgegaan dat de onderlinge afstand tussen de controlepunten 1,50 meter bedroeg. Dat vindt het hof onvoldoende. Er had volgens het hof op meer punten moeten worden gecontroleerd, hetzij met proefgaten, dan wel met voorsteken of elektronische detectieapparatuur.

Wat in de visie van het hof dan wel voldoende zou zijn geweest, wordt helaas niet duidelijk. Het hof overweegt dat op meer punten had moeten worden gecontroleerd, maar voegt er wel aan toe dat daarmee niet is gezegd dat KWS de kabel over de volle 8 meter had moeten blootleggen.

Rechtbank Rotterdam 18 mei 2008, LJN: BD6860 (Ravesteyn/Gemeentewerken Rotterdam)

Aannemer Ravesteyn heeft van Volker Wessels Netwerk Bouw opdracht gekregen om een telecomroute aan te leggen. In het kader van deze opdracht dienden twee mantelbuizen met ieder een diameter van 200 millimeter aangelegd te worden onder een geasfalteerd wegdek te Rotterdam. Deze mantelbuizen zouden door middel van een gestuurde boring worden aangelegd. Bij het uitvoeren van de gestuurde boorwerkzaamheden werd een persleiding van de Gemeente Rotterdam geraakt. Gemeentewerken Rotterdam houdt Ravesteyn voor de schade aansprakelijk.

Tijdens de uitvoering van de werkzaamheden beschikte Ravesteyn over een tekening van het Leidingenbureau van Gemeentewerken Rotterdam waarop de ligging van de persleiding in het geplande werktracé was aangegeven. Op die kaart was evenwel niet te zien hoe diep de persleiding lag. De leiding werd uiteindelijk daar geraakt waar deze een neerwaartse knik maakte van 45 graden. Deze knik was niet op de tekening ingetekend. De gemeente had Ravesteyn ook niet op andere wijze op deze knik geattendeerd. Bij de boring was een diepte aangehouden van 2,5 à 3 meter.

Ravesteyn stelde zich op het standpunt dat hij geen onder- »

zoeksplicht had geschonden, omdat hij de diepteligging van de persleiding in verband met het zich daarboven bevinden de asfalt niet kon onderzoeken. Hij had dit slechts kunnen onderzoeken door het openbreken van de weg, maar daarvoor had de gemeente volgens Ravesteyn geen toestemming gegeven. Verder was Ravesteyn van oordeel dat hij – gelet op de gebruikelijke diepteligging van een persleiding – bij het boren een voldoende veilige marge met betrekking tot de diepte had aangehouden.

In het kader van de op Ravesteyn rustende onderzoeksplicht gelast de rechtbank een deskundigenbericht, waarbij de deskundige zal moeten beoordelen of het mogelijk was om de exacte (diepte)ligging op ander wijze dan het openbreken van de weg te onderzoeken. De deskundige zal verder moeten aangeven wat een gebruikelijke diepteligging van een persleiding is en wat in kwestie een veilige marge met betrekking tot de diepte zou zijn geweest. De rechtbank oordeelt dat Ravesteyn aansprakelijk zal zijn, als er voor hem een reële mogelijkheid bestond om de exacte (diepte-)ligging te onderzoeken, dan wel Ravesteyn bij het boren onvoldoende risicomarge zou hebben aangehouden. Ravesteyn is weer niet aansprakelijk als Gemeentewerken Rotterdam uitdrukkelijk heeft ingestemd met de (wijze van) uitvoering van de boorwerkzaamheden.

In het kader van de op de gemeente rustende informatieplicht, oordeelde de rechtbank dat de gemeente de op haar rustende informatieplicht had geschonden. De gemeente wist namelijk dat de leggingdiepte van de persleiding op een bepaald punt in het tracé afweek, maar had Ravesteyn daar niet van op de hoogte gebracht.

De rechtbank zet deze schending van de informatieplicht af tegen de (mogelijke) schending van de onderzoeksplicht van Ravesteyn. Als Ravesteyn een onderzoeksmogelijkheid onbenut zou hebben gelaten en de schade vanwege de knik toch zou zijn opgetreden, dan laat de rechtbank alvast weten dat de vordering op die grond (deels) zal worden afgewezen.

Ofwel, de rechtbank laat de informatieplicht in dat geval zwaarder wegen dan de onderzoeksplicht.

Gerechtshof Amsterdam 22 september 2009, LJN: BK8623 (Nuon/Dura Vermeer)

Dura Vermeer heeft op 21 september 1998 twee raketboringen verricht ten behoeve van het leggen van leidingen in verband met de aanleg van stadsverwarming in een nieuwbouwwijk te Leiden. Tijdens een van deze boringen is een waterleiding van Nuon geraakt en beschadigd.

Ter voorbereiding op de boringen was een Klic-melding gedaan. Dura Vermeer heeft naar aanleiding daarvan de beschikking gekregen over tekeningen met daarop de hoofdwaterleiding van Nuon. Deze leiding liep volgens de tekening haaks op de door de boringen aan te leggen sleuven. De graaflocatie lag op circa 20 meter afstand van een sloot, terwijl de waterleiding kruislings onder deze sloot doorliep. Dit was op de tekening aangegeven met een 'Z-bord' (zinker).

Voorafgaand aan de werkzaamheden had Dura Vermeer één proefsleuf gegraven. Deze was gegraven in het midden tussen de trajecten van beide boringen en bevond zich op een afstand van circa 50 centimeter van ieder boortraject. In de proefsleuf werd de waterleiding op een diepte van ongeveer 1,5 meter aangetroffen. Vervolgens werden de boringen uitgevoerd op een diepte tot 1,7 meter. De boring die het dichtst bij de sloot was uitgevoerd, heeft de waterleiding

geraakt en beschadigd.

Het hof neemt als uitgangspunt dat Dura Vermeer de aanwezige leidingen diende te lokaliseren. Het hof is van oordeel dat het bouwconcern onder de omstandigheden in redelijkheid niet kon volstaan met het graven van slechts een enkele proefsleuf. Die omstandigheden zijn de aanwezigheid van een sloot in de nabijheid van de boorlocatie en de mogelijkheid dat de waterleiding in de nabijheid van de proefsleuf zou 'verzinken'. Hierop had Dura Vermeer bedacht moeten zijn. Bovendien kon door het bouwbedrijf bij Nuon een dwarsprofiel worden opgevraagd, hetgeen het heeft nagelaten te doen. Het hof achtte Dura Vermeer aansprakelijk.

Rechtbank Maastricht 28 oktober 2009 LJN: BK1632 (KPN/gedaagde)

De Rechtbank Maastricht kreeg te oordelen over graafwerkzaamheden waarbij door de aannemer een telefoonkabel (eigendom van KPN) was beschadigd. Voordat de aannemer was begonnen met zijn werkzaamheden, had deze een Klic-melding gedaan. Naar aanleiding daarvan zijn aan de aannemer tekeningen toegestuurd waarop de telefoonkabel van KPN was aangegeven.

De graafwerkzaamheden werden uitgevoerd met een graafmachine. De kabel werd beschadigd op een punt waar deze 10 à 20 centimeter onder de grond was gelegen bovenop een verhoging. Deze verhoging was gelegen tussen het beginpunt van de kabel (bij de stoep) en het eindpunt (bij het huis). Uit de verstrekte tekeningen zou zijn gebleken dat de betreffende kabel oorspronkelijk op een andere diepte was gelegd door KPN, dan waarop de aannemer deze bij het begin- en eindpunt had aangetroffen.

De rechtbank achtte de aannemer aansprakelijk, omdat deze had nagelaten te onderzoeken wat de diepteligging van de kabel was tussen het beginpunt (bij 'de stoep') en het eindpunt (bij het huis). De rechtbank was van oordeel dat de aannemer extra voorzichtig had moeten zijn, omdat de kabel bij het begin- en eindpunt niet lag op de op de tekeningen aangeduide locatie. Volgens de rechtbank had de aannemer zich dienen te realiseren dat ook tussen het begin- en eindpunt de ligging kon afwijken van hetgeen te verwachten was. De aannemer had er volgens de rechtbank tevergeefs op gegokt dat de kabel overal op dezelfde diepte zou liggen als bij het begin- en eindpunt.

Netbeheerders hoeven alleen opgave te doen van de horizontale ligging.

Commentaar

Uit deze uitspraken volgt dat de grondroerder onderzoek moet doen naar de verticale (diepte)ligging alvorens te starten met de graafwerkzaamheden. Volgens de WION is dat niet anders. Het onderzoek naar de precieze ligging heeft zowel betrekking op zowel de horizontale als de verticale ligging (artikel 2 lid 3b WION). De WION scheidt evenwel niet de verplichting dat netbeheerders opgave moeten doen van de verticale (diepte)ligging. Ze hoeven alleen opgave te doen van de horizontale ligging.

In de praktijk geven netbeheerders maar zelden informatie over de verticale ligging. Dit blijkt al uit de hiervoor besproken uitspraken. In geen ervan had de netbeheerder de diepteligging op tekening aangegeven.

In de uitspraken van de Rechtbank Rotterdam en het Hof Amsterdam ging het om een gestuurde boring. Bij een horizontaal gestuurde boring rijst de vraag op welke wijze de kabels kunnen en moeten worden gelokaliseerd. De Rechtbank Rotterdam laat beantwoording van die vraag over aan een deskundige. De markt beantwoordt die vraag in de richtlijn. Daarin wordt aangegeven dat in het geval er sprake is van een sleufloze aanlegtechniek, er geen proefsleuven hoeven te worden gemaakt (met uitzondering van proefsleuven bij in- en uitredepunten of werkputten). (Een horizontaal gestuurde boring is een sleufloze aanlegtechniek.) Wat de grondroerder volgens de richtlijn verder moet doen, is contact opnemen met de netbeheerder en met deze overleg plegen over hoe te handelen omtrent het vaststellen van de precieze ligging en de daartoe te treffen voorzorgsmaatregelen.

Als sprake is van een sleufloze aanlegtechniek, hoeven er geen proefsleuven te worden gemaakt.

De Rechtbank Maastricht moest oordelen of bij een open ontgraving het lokaliseren van de KPN-kabel bij alleen de begin- en eindpunten voldoende was. De rechtbank vond van niet. Er had meer moeten worden gelokaliseerd. Hoeveel er moet worden gelokaliseerd, wordt in de richtlijn niet aangegeven. De richtlijn laat het aantal proefsleuven over aan de grondroerder. Hoeveel proefsleuven er moeten worden gegraven, zal afhankelijk zijn van de wel bekende omstandigheden van het geval. Ik verwacht niet dat de uitspraak van de Rechtbank Maastricht anders zou zijn uitgevallen, als de WION ten tijde van het schade-evenement reeds van kracht was geweest.

Ontbreken kabel op tekening

Hoge Raad 2 oktober 1998, NJ 1998/831 (Nacap/Shellfish)

In opdracht van Gasunie moest Nacap een ondergrondse hogedrukgasleiding aanleggen. Alvorens te starten met de werkzaamheden was een Klic-melding gedaan. Het Energie- en Waterbedrijf (Enwa) had naar aanleiding van die melding tekeningen verstrekt.

De op de tekeningen voorkomende leidingen waren door Nacap gelokaliseerd. Desondanks werd tijdens het heien van een damwand door Nacap een gasleiding van Enwa doorsneden. Deze leiding was niet vermeld op de door Enwa verstrekte tekeningen. Het betrof een aftakking van de hoofdleiding, een zogenaamde aansluiting ten behoeve van een aan de weg gelegen bedrijf. De desbetreffende hoofdleiding was wel op tekening vermeld en door Nacap gelokaliseerd. Shellfish, een derde, was door de beschadiging enkele uren van gaslevering verstoken en vorderde de daarvoor ontstane schade van Nacap.

Het hof oordeelde dat Nacap in zijn onderzoeksplicht tekort was geschoten. Het bedrijf had volgens het hof in redelijkheid bedacht dienen te zijn op de aanwezigheid van nadere kabels en leidingen. Het hof overweegt daarbij dat de doorsneden leiding aan een weg lag die toegang gaf tot een industrieterrein waarop meerdere bedrijven waren gevestigd.

Rechtbank Dordrecht, sector kanton, 1 april 2004, LJN: AO7329

De kantonrechter kreeg te oordelen over een schade aan een gasleiding die op 8 juli 2002 door een aannemer was toegebracht tijdens graafwerkzaamheden met een graafmachine. Voorafgaand aan deze werkzaamheden had de aannemer een Klic-melding gedaan. Naar aanleiding daarvan waren twee tekeningen gestuurd. Hierop was de gasleiding niet aangegeven.

* De kantonrechter overweegt dat degene die voornemens is graafwerkzaamheden te verrichten, in beginsel kan volstaan met een Klic-melding en dat deze redelijkerwijze mag vertrouwen op de naar aanleiding van de deze melding ontvangen informatie. Dit is alleen anders als er concrete aanwijzingen zijn dat die Klic-melding onjuiste of onvolledige informatie opleverde en dat er een gerede kans is dat er toch een ondergrondse leiding aanwezig is, die niet is vermeld in de ontvangen informatie.

De kantonrechter achtte de aannemer niet aansprakelijk, omdat hij af mocht gaan op de aan hem verstrekte tekeningen en hij niet behoefde te twijfelen aan de juistheid daarvan.

Aannemer mag in beginsel uitgaan van de juistheid van door netbeheerder aangeleverde tekeningen.

Commentaar

Uit bovenstaande uitspraken blijkt dat de aannemer in beginsel uit mag gaan van de juistheid van de door de netbeheerder aangeleverde tekeningen. Dit is alleen anders als de aannemer weet of had moeten weten dat de tekeningen onjuist of onvolledig zijn. Onder de WION zouden deze uitspraken mijns inziens niet anders zijn. Interessant in dit verband is dat volgens de WION huisaansluitingen door de netbeheerders niet hoeven te worden vermeld op de tekeningen, want hiervoor geldt een vrijstelling. Dit betekent dat grondroerders er bij het graven altijd op bedacht moeten zijn dat huisaansluitingen niet op de tekeningen zijn vermeld. Als bij het graven een huisaansluiting wordt geraakt en deze was voorafgaand aan het graven niet gelokaliseerd, dan zal – in lijn met de uitspraak Nacap/Shellfish – de grondroerder voor de schade aansprakelijk zijn.

Enkele vuistregels

Uit de hiervoor besproken rechtspraak en de WION kunnen de volgende vuistregels worden afgeleid:

1. De netbeheerder moet nauwkeurige ligginggegevens verstrekken, met een (horizontale) marge van één meter.
2. De grondroerder mag in beginsel uitgaan van de juistheid van de door de netbeheerder verstrekte gegevens.
3. De grondroerder moet door middel van proefsleuven de netten lokaliseren, waarbij het aantal proefsleuven afhankelijk is van de omstandigheden van het geval.
4. Als de grondroerder de netten niet kan vinden, dan zal deze contact moeten opnemen met de netbeheerder (juiste contactpersoon).

Conclusie

Wie is aansprakelijk bij 'een afwijkende ligging'? Uit de hiervoor besproken rechtspraak blijkt dat dit afhankelijk is van de omstandigheden van het geval. De omstandigheden van het geval lijken wel vaker in het nadeel van de grondroerder dan die van de opdrachtgever uit te vallen. Mogelijk valt dit (mede) te verklaren door het feit dat 'achteraf redeneren' altijd gemakkelijk is en er dan altijd wel iets kan worden gevonden wat de grondroerder beter of anders had kunnen doen om de schade te voorkomen. En mogelijk valt dit (mede) te verklaren doordat niet alle rechtspraak wordt gepubliceerd, waardoor wellicht een vertekend beeld ontstaat.³

Dat het zwaartepunt van de aansprakelijkheid door de jurisprudentie aan de kant van de grondroerder is komen te liggen, was het gezichtspunt van de wetgever destijds bij het tot stand komen van het wetsvoorstel WION. Met de WION beoogt de wetgever meer evenwicht te brengen in de verantwoordelijkheidsverdeling tussen grondroerders en netbeheerders. Of dat evenwicht ook zal worden bereikt, zullen we moeten afwachten. In ieder geval worden met de WION regels geschapen om ervoor te zorgen dat de grondroerder met meer nauwkeurige ligginggegevens aan de slag kan dan voorheen. Laten we hopen dat dit ervoor zorgt dat de situaties betrekking hebbend op de afwijkende horizontale ligging en het ontbreken van een kabel op tekening in de toekomst minder zullen voorkomen. De WION schept geen directe regels die zien op het voorkomen van de situatie waarbij sprake is van een afwijkende verticale ligging. Dat is jammer, omdat nu juist het merendeel van de gepubliceerde rechtspraak over deze situatie gaat.

Mr. A.M. Klunne

De auteur is werkzaam bij Severijn Hulshof advocaten te Rotterdam.

Voetnoten:

- 1 Zie bijvoorbeeld Rechtbank Haarlem 14 december 2005, LJN: AV2750.
- 2 Rechtbank Utrecht 1 april 2009, TBR 2010/34 (Ziggo/Van Hoogevest en Kuipers).
- 3 Ik verwijs naar het artikel van mrs. M. Eijkelenboom en N.A. Steenbrink-Drop in BR nr. 9, september 2006, waarin zij diverse ongepubliceerde rechtspraak bespreken, waarvan de uitkomsten voor de grondroerder overwegend positiever zijn dan de door mij in dit artikel besproken gepubliceerde rechtspraak.